

דבר | הוסף לספחה

אמנון שמוש ורעייתו חנה

מירוצ חימוש חברתי

מאת שמעון וייס

הסופר אמנון שמוש על עצמו ועל הקיטוב העדתי בארץ

- התפכחתי מהאמונה הנאיבית שהזמן יעשה את שלו ועם ישראל יהיה לעם אחד ● מאמרי פולמוס מביאים לכך שכל צד מתבצר בעמדותיו ואוגר עוד תחמושת, אבל ספרות יכולה לעזור למחוק סטיגמות וסטריאוטיפים
- למעלה ממחצית הפנים החדשות בספרות העברית הם אנשי המזרח והם אינם נופלים ברמתם משאר חבריהם לעט ● לא היתה תזווה ימינה, היתה פשוט אכזבה מהשמאל שמעשיו לא תאמו את הצהרותיו ●

תוי ממה שרצו אבל תמורת זאת הם התקפלו בכל שאר התחומים, וזו שגיאתם היסודית. לא מתקנים עוול באמצעות עוול גדול ממנו. תמ"י שפכה שמן על מדורת הקיטוב העדתי היא נוצרה מתוך רגשות שליליים של גרגנות, של נקמנות ושל "נראה להם", וכבר נאמר לא אחת שתדמית הציבור הספרדי כציבור קנאי איננה נכונה והיא עושה עוול לשכבת המנהיגים גות הפוליטית והאינטלקטואלית מבין אנשי המזרח, הנחשבת למתונה אף יותר מן האשכנזים. צריך לזכור שהמנהיגות של יהדות ת"מ מורח בכלל, ושל יהדות צפון-אפריקה בפרט — זו שבחלקה הגדול יושבת בצרפת — היא אוציאליסטית-מיליטנטית ביסודה, והאינטרס האמיתי של יהדות המזרח בארץ זהה עם המדיניות הכלכלית-חברתית של מפלגת העבודה, דה. לא היתה תזווה ימינה, קובע שמוש נח"ש שיו לא תאמו את הצהרותיו.

לדברי שמוש, המכיר מקרוב את יהדות צרפת מאז שהיה שם שליח ויש לו קשרים עם רבים מהאינטלקטואלים היהודים בצרפת, צריך לקרוא לאנשים האלה לא רק לעלות אל הארץ אלא לעלות אל העם, ורק בבואם לכאן, יוכלו לשחרר את העם, שהם מנהיגיה הטבעיים, מהלאומנות, מהבדלנות ומהגריגנות המאפיינים אותו כעת. אמנון שמוש מדגיש כי מדובר בתהליך ממושך של העשור הקרוב.

לכשו גוונים שונים. התברר שהזמן בלבד לא יפתור שום דבר.

לשמוש יש הסבר, מדעי במקצה, להתרח"ח כותו של פער זה. היה תהליך התקדמות בכל התחומים של כל פרט, כל משפחה וכל קבוצה במדינה, הוא אומר, אבל מי שהיה חלש — התקדם חלש, ומי שהיה חזק — התקדם חזק וכך התרחבו הפערים. היו שנים שמספר בוגרי רי התיכון בקרב אנשי המזרח גדל פי כמה, ומספר הנושאים מהתיכון בקרבם — קטן, אבל באותו זמן, מספר הדוקטורים והפרופסורים רים מאנשי המערב גדל פי כמה, ומספר זה סיפק את מה שהמדינה צריכה למשך שנות דור. כלומר העמדות נחפסו על-ידי החוקים יותר, וגם אם הדבר נעשה שלא בודון, נוצר מצב אובייקטיבי שאין צורך בעוד פרופסורים ורופאים, ומי שאיחר את הרכבת הראשונה, לפעמים איחר את כל הרכבות.

אמנון שמוש נזהר בדבריו ובורר היטב את מלותיו. הוא לעולם לא יאמר עדות ה-מזרח או עדות אשכנז. תמיד — אנשי המזרח. הוא ער לקונוטציות השליליות של המלה "עדות". הוא מותח ביקורת קשה על התופעה ששמה תמ"י. אני מבין, הוא אומר, מה הניע אותם לכך, אבל הם משיגים את ההיפך ממה שאליו הם חותרים ברמה החברתית-רעיונית. בכיסאות הם השיגו אולי יו-

המאזניים. מבחינה ציבורית-מוסרית — ברור שאסור להישאר בשנות החמישים, אבל מ-בחינה אמנותית — אני עדיין מפקפק איך ומתי לשלב את הכל, אומר אמנון שמוש.

אל אמנון שמוש במעין ברוך הגענו בעקבות ספרו "מישל עזרא ספרא ובניו" שיוקרן בשבועות הקרובים בטלוויזיה. אבל זו היתה רק עילה לשיחה ארוכה וכואבת בעניינים הבאים לידי ביטוי גם ברומן עצמו, אבל גם שמוש מודה שכאשר נכתבו הדברים בראשונה, לא תיאר לעצמו שהמציאות תהיה קשה הרבה יותר. הוא עצמו היה אופטימי הרבה יותר כשהביא לקורא הישראלי מעט מתרבות המזרח ומאורחות חייהם של מישל-עזרא ספרא, הדמות מעוררת הכבוד והיראה, ורע-יתו האצילה לינדה המקרינה סמכותיות ומג'לת הבית והמשפחה האמיתית. "בשלב ידוע התפכחתי מהאמונה הנאיבית שהזמן יעשה את שלו ועם ישראל יהיה לעם אחד", מודה שמוש. "כתיבתי בנושאים אלה נובעת לא רק מזה שמדובר בילדותי, וילדות מזינה כל סופר וכל אמן, אלא גם מתוך מודעות חברתית-ציבורית שצריך להעלות את הנושאים האלה על סדר יומנו באומץ ובאמונה. כי ביסודו של דבר יש חוסר הבנה וחוסר היכרות. עבר דור שלם מאז קום המדינה ובמקום שהפערים יצומצמו וההבנה תגבר — גברו הקיטוב והפערים ו-

בימים סוערים כאלה מעטים הם האנשים החיים בתוכנו שמעמדם מאפשר להם להשקיף על הדברים מעמדה רחוקה משהו, גם אם הם מזוהים עם קבוצות אלו או אחרות באוכ' לוסיה המגוננת של העם היושב בציון, הסופר והמשורר אמנון שמוש שייך, אולי, לאותם אנשי-רוח וספרות שיש ביכולתם להשקיף כך על המתרחש והכל יתייחסו אליהם ברצינות. אמנון שמוש הוא יליד חלב שבסוריה (1929), עלה ארצה בגיל תשע, התחנך בתל-אביב והוא ממיסדי קיבוץ מעין-ברוך שבאצבע הגליל שבו הוא חבר עד היום. עד כה הוציא מתחת ידיו עשרה ספרים, והידוע שבכולם — "מישל עזרא ספרא ובניו", הוא החל לכתוב רק בשנת 1970, לאחר שנים של עבודה בדייר ובשדות משקו כשעבד כמורה ומחנך. בין כתביו אפשר למצוא גם שירים ופרוזה, וקוראי מוספי ה"ספרות וכתבי-עת ספרותיים נתקלים לא אחת ביצירותיו. כיום מקדיש שמוש את כל עיתור-תיו לכתובה והוא מוזמן לעיתים קרובות לשיחות והרצאות בפני צעירים ומבוגרים בכל רחבי הארץ, ואילמלא מקום מושבו הרחוק, ודאי היה נענה לפניות רבות יותר. על הרומן שהוא כותב עכשיו אומר שמוש כי זירת האי-רועים היא בירור, והשנים — 50' - 1948, כאשר יחידה של המחלקה הערבית של ה"עלמ"ח פעלה שם. "באיו מידה בירור של היום תחזור לרומן — זה נתון עוד על כף

דבר | חוסר לפסחה

זו הפעם הראשונה ששחקנים מיוצאי המזרח באים לביטוי מלא בהפקה ישראלית — בתפקידים הראשיים: לילית נג'ד ומכרם חורי (מישל עזרא ספרא). למטה: עם בני המשפחה.

אחד הצעדים הראשונים בשילוב המחודש הזה בין האינטלקטואלים של יהדות המזרח לבין העם היורש בציון שבא מאותו הרקע, הוא אופקתה של המנהיגות היהודית בצרפת למען הסביר כמה חשוב להעמיד את יצחק נבון בראש המחנה.

ככל שמדובר בסופרים ומשוררים, גשמע שמוש אופטימי. הוא מזכיר את דבריו בוועידת דת הסופרים האחרונה, לפני כשנתיים, כשי ציין כי למעלה ממחצית הפנים החדשות בספרות העברית הם אנשי המזרח, והם אינם נופלים ברמתם משאר חבריהם לעט. ולא איכפת לי שאלה שעשו את סיכומי שנות ה-70 שבעים לא לקחו אותם בחשבון והתעלמו מההליך זה. מה שחשוב — שהוא קיים. שמות: נבקשה: ארו ביטון, גבריאל בן-שמחון, סמי מיכאל, יצחק גורמיזניגורן, שמעון בלאס, פרץ בנאי, אהרון אלמוג, יואב חייק, עדה אהרוני, וזה רק בתחום מצומצם של פרוזה ושירה, ואלה לא כולם. פה היתה הבשלה חברתית של הגל העולה מן הים התיכון. כולם כתבו בעבר, אבל היה קשה לפרוץ. נכון הג' דיר זאת אחד. מאתנו במשפט קצר: 'קשה לכתוב תוב בדיים רועות'. על רקע מעורבותם הפוליטית-ציבורית של משוררים וסופרים מכני המזרח, שהבולטים בהם הם ארו ביטון ושלמה בר, בולטת שבעתים שתיקתו הציבורית רית של אמנון שמוש, שמעמדו כאיש המזרח, סופר ומשורר, מחנך וחבר קיבוץ — מאפשר לו להביע את דעתו בעוצמה רבה יותר. שמוש עצמו אומר: 'אף אחד לא מפסק בזכותי ובחובתי להביע דעה. יש בהוכחני מי שמהר' הר אם השמעת קולנו כקבוצה תחרות תרומה חיובית, או שהיא תהיה בבחינת חרב פיפיות ותתרם לבדלנות יחר, שאינה רצויה. אני, כאמנון שמוש, יכול לכתוב על כל נושא אבל אינני רוצה להיות חלק מקבוצה ששמה על עצמה תווית, ולא מפני שאינני חלק ממנה, אלא משום שאני נגד קבוצות לחץ ותוויות. שאלה נוספת היא, האם סופר גוהג נכון כלפי סביבתו וכלפי עצמו כסופר כשהוא עוסק בסובליציסטיקה ובהופעות ציבוריות-מפלגתיות. אני, אישית, גורתי על עצמי אלם בכל הנוגע לחתיבת מאמרים. אני מגסה להביע את דעתי באמצעות שירה ופרוזה.

מראש זכות למעורבות יוצרת, וזהו מה שיצר, בס'פו של דבר, את ההבנה הרבה ביני לבין ניסים דייין.

קוריוזים רבים ליוו את השותפים ב'הפקה הגדולה הזו. המצחק מכולם התי רחש בעת הסרטת פרקי חלב בעכו. חציעכו, 'התחפשה' לחלב, וכדי להסתיר את הים, נפרשו יריעות בד ענקיות. תנות ענקית ונטושה באחד מרחובותיה הצדדיים של עכו התעוררה לחיים חדשים והפכה, בעזרת שיפוץ קל ושלט, לחנותו של מישאליעזרא ספרא, הסותר הגדול מחלב, השלט בערבית ובצרפתית שנתלה בכניסה עורר את פקח עיריית עכו שעבר במקום, ולמחרת חזר עם צו סגירה הוראה לתשלום קנס כספי. 'הפנו אותי אליך כמי שמייצג את הארון מישל בעל החנות', פנה הפקח החרוץ אל אמנון שמוש הנדהם ודרש ממנו להיחלול אליו ל- עיריה לביורר העניין.

פגישה מתודשת עם מישל נתנתו תר דמן לפקח מעכו באמצעות הטלוויזיה הי צבעונית שלו, באמצע החודש הבא.

'למעשה, זוהי הפעם הראשונה ששחקנים מיוצאי המזרח באים לביטוי מלא', אומר אמנון שמוש. הוא סייע בכתיבת הסריט וליווה את צוות ההסרטה בראשות הבמאי ניסים דייין, שאף הוא, כידוע, מבני המזרח. 'שחקן בעל מבטא מזרחי לעולם לא ימצא את מקומו ולא ימצה את כשרונותיו תיו במחזה שייקספירי או חנוך-לוויני. ה' מבטא המזרחי מפריע בטקסטים כאלה, ו' משום כך מצאו רבים משחקני התיאטרון יוצאי-המזרח, מפלט במחלקה הערבית של הטלוויזיה או שוויתרו על המשך ה' קריירה. כאן ניתנת להם הזדמנות יחידה לבטא את יכולתם האמיתית ומודשחם ו' היותם מבני המזרח — היא בבחינת יתרון ולא חסרון'.

'הסיפור הוא בשבילי כמו בן או בת שלי', אומר אמנון שמוש. 'סרט הוא בעצם כמו נכד שלי, ולא רק מפני שהוא בן של בתי או בני, אלא משום שבנכדי מתערב גם דמו ורוחו של התני והחתן שבנמשל הוא הבמאי, שלו אני נוהג

בר בביקור של היכרות'. על-פי התוכנית תוקרן הסידרה בת חמשת הפרקים החל באמצע חודש מאי. אורכו של כל פרק שעה ועשר דקות, וזהו תוצר מוגמר של כשנתיים וחצי עבודת הפקה וששים ימי צילום, שהשתתפו בהם ששים וחמישה שחקנים ועוד כמה עשרות ניצבים. הצוות הטכני — כמעט כולו על טהרת עובדי הטלוויזיה הישראלית — מ' נה אף הוא כששים וחמישה עובדים. עבר' דה רבה הושקעה כדי להתאים פינות שור' נות ברחבי הארץ לאתרים שבהם מתרח' שת העלילה במקור. כך, למשל, עוצבה פינה בעכו העתיקה כחלב שבסוריה — מקום מושבה ומוצאה של משפחת ספרא. ומספרה במלון ירושלמי הפכה למספרה פריסאית. סצינה המתרחשת במקור ב'ז' בה צולמה בבית בטבריה, שממנו נשקף נוף הכנרת הדומה לזה שבשווייץ. רחוב צדדי בשכונת ממילא הירושלמית שימש כרחוב בפריס, ואולם אין בכל אלה כדי לטשטש את הרקע האמיתי שבו נכתבה עלילות בני ספרא.

שמוש מודה שלאחר שקרא את 'אין לי אחות' של אמנון דנקר לפני מספר שבועות, רצה לשבת מיד ולהשיב לדנקר באמאר כ' גמולו, 'אבל אז הייתי נסחף באותה היסחפות פנאטית שאני דורש מדנקר שיחדל ממנה כיוון שהוא איש חושב, ומשכיל. אני אביע את דעתי על כל אלה באופן עמוק יותר, לא נסיסמאות ובצעקות. את השיר, הסיפור או הרומן יקראו גם בעוד ארבעים שנה, כי מדור' כר בשאלות שכל העולם שואל ומתחבט בהן, אי-אפשר לתת עליהן תשובות רק בין קיס' ייה לאור-עקיבא, מאמרים כאלה בנוסח דנק' י: לא ישנו את דעתו של זנוב רקוב אחד. מאמר פולמוס מביאים לכך שכל צד מתבצר בעמדותיו ואוגר עוד תחמושת ואו גוצר מידוך חימוש חברתי. לעומת זאת, אני מאמין שב' יצירה ספרותית — ביודעין או שלא ביודעין — יש גישה לעמדות יסוד ולחפיסת עולם. זפרות יכולה לעזור למחיקת סטיגמות וסטריי' אוטיפים — לא פובליציסטיקה'.

'הספרדים המקצוענים כועסים עלי וטור' ענים שבאותה מידה שאני קיבוצניק לוחם — אני ספרדי לוחם, ואני יכול להשתמש באותו משפט של ז'אן דניאל, עורך ה'נובל אויבר' וטר' כפריה, שהוא יהודי-ספרדי, שאמר: 'בקשרי הנאמנות המרובים שלי, במורשת ההטרוגנית שלי, אני רואה עושר ואין איש רשאי ליטול ממני את העושר הזה'. על עצמי אני יכול לומר שבהיותי ישראלי אינני פחות יהודי, ובהיותי יהודי אינני פחות קיבוצניק, ובהיותי קיבוצניק אינני פחות ספרדי-חלבי, וכל אלה חד הם עושר אחד גדול'. כך אמנון שמוש על עצמו.

'אני חושב שזו הדרך הנכונה לקירוב לכבות', אומר אמנון שמוש ערב הקרנתה של הסדרה המבוססת על הרומן שכתב, בטלוויזיה הישראלית, 'פולמוסים אינם מביאים לקירוב לבבות, הם רק גורמים להקצנה. כיוון שקשה כיום להיכנס לסלון של משפחת ספרא, באת היא אל הסלון שלנו וכך נוכל להכיר אותה, וננסה להבין איך היא נראית, כיצד היא מגיבה ומה חושבים בני המשפחה על מה שמתרחש בארץ ובגולה. זו אפשרות יחידה במינה של מפגש הדדי, הבאנו משפחה לביקור בית אצל כל יהודי בארץ-ישראל, ואם את 'דאלאס' מביאים אלינו לביקור — מותר גם להביא את בני משפחתו של מישל' עזרא-ספרא לביקור כזה. הם לא באים לתורג'בית, כי פירושו — וויכוח. כאן מדור'